

VZPOMÍNÁME: SVĚT DĚTÍ II.

PROJEKTOVÝ DEN: DĚTSTVÍ NA POVEL, NORMALIZACE OČIMA DĚTÍ A JEJICH HRAČEK

Anotace:	Projektový den seznamuje žáky s tím, jak vypadalo dětství za normalizace. Prostřednictvím evokačních aktivit s dobovým předmětem, filmového dokumentu a skupinové práce s obrázkovými pracovními listy objevují, jaké měly tehdejší děti možnosti her či jak je režim omezoval. Součástí projektového dne je také archivní ukázka oslav prvního máje, na které žáci poznávají propagandistické využití svátku. Pomocí pohybové škály diskutují o svobodě a manipulaci. V závěrečném bloku se žáci připravují na vlastní rozhovor s pamětníkem a vytváří vlastní projekt „poklady ve školním batohu“.
Vzdělávací oblasti a obsahové vzdělávací okruhy:	ZV a GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a jeho svět, člověk a společnost, umění a kultura
Průřezová témata:	ZV a GV: OSV, VDO, MKV, MV
Klíčové kompetence:	ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské
Doporučený věk:	10+
Cíle:	<p>Žáci:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ porovnávají dětský svět v době normalizace se svým vlastním dětstvím ▪ přiměřeně svému věku chápou, jak komunistický režim omezoval dětský svět ▪ diskutují o svobodě volby volnočasových aktivit
Délka:	3 x 45 min. (včetně projekce) + další čas strávený venku
Pomůcky:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ MATERIÁL 1 a 2 ▪ PRACOVNÍ LISTY 1, 2 a 3 ▪ předmět ze 70. či 80. let k evokaci (stará hračka, školní pomůcka) ▪ menší bílý papír pro každého žáka ▪ prázdné listy papíru A4, archy papíru ▪ psací a výtvarné potřeby
Postup:	<p>První část</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Na začátek hodiny si připravíme předmět z minulosti (např. cěčka, igráčka, pionýrský šátek), který necháme kolovat mezi žáky, a ptáme se jich: <i>K čemu mohl tento předmět sloužit?</i>

Kdo ho mohl mít? Z jaké doby pochází?

2. Na tabuli připevníme **MATERIÁL 1** a vyzveme žáky, aby svůj časový odhad vyjádřili puntíkem na ose. Postupně se u tabule vystřídají a fixem udělají bod u časového období, které podle nich odpovídá předmětu z úvodní aktivity.
3. Po společném vyhodnocení tipování odhalíme správné řešení: předmět pochází z období normalizace (70.–80. léta). Tímto žáky uvedeme do historického rámce dnešní aktivity.
4. Následně žákům rozdáme menší čisté papíry a vyzveme je, aby sepsali pět věcí – „dětských pokladů“, které nesmí chybět v jejich aktovce, batohu. Vynecháme potřeby do školy. Měly by to být například hračky na přestávku, na odpoledne, předměty, které jsou aktuálně populární mezi dětmi, oblíbená cukrovinka apod.
5. Nápady vzájemně sdílíme. Poté papíry se seznamy odložíme nebo vysbíráme, vrátíme se k nim v posledním bloku.

Druhá část

1. Na začátku aktivity položíme žákům otázky: *Jak jste si hráli, když jste byli malí? Jak se vaše hry postupně měnily se vstupem na základní školu a postupným dospíváním? Jak si hraje dnes? Jaké kroužky navštěvujete, na jaké dětské pořady (filmy, seriály) se díváte?* Necháme žáky, aby volně odpovídali.
2. Poté jim vysvětlíme, že se v následující hodině budeme věnovat tomu, jak si hrály a trávily volný čas děti (nejen) jejich věku v době socialismu – a jak socialismus a komunistická propaganda do dětského světa zasahovaly.
3. Následuje **projekce filmu Vzpomínáme: Svět dětí II.**
4. Po projekci provedeme reflexi emocí žáků metodou I.N.S.E.R.T. Na tabuli napíšeme znaménka plus (+), minus (-), vykřičník (!) a otazník (?). Ke znaménku plus žáci uvádějí, co ve filmu vnímají jako pozitivní, ke znaménku minus naopak to, co hodnotí jako negativní. U vykřičníku zmiňují, co pro ně bylo nové nebo co na ně zapůsobilo nejsilněji. Otazník umožňuje klást otázky. Věnujeme dostatečný čas tomu, aby žáci mohli vyjádřit své pocity a názory k filmu.
Poznámka: Využijte další *metody reflexe emocí* po filmové projekci.
5. Následně rozdělíme žáky do skupin po třech až čtyřech tak, aby ve třídě vznikl sudý počet skupin. Rozdáme skupinám **PRACOVNÍ LISTY 1 a 2** s obrázky hraček (polovina skupin dostane **PRACOVNÍ LIST 1**, polovina **PRACOVNÍ LIST 2**). Společně s pracovními listy dostanou skupiny také prázdné listy papíru A4.
6. Vyzveme skupiny, aby se na základě obrázků v pracovních listech pokusily co nejpřesněji popsat, jak a s čím si asi děti za socialismu hrály. Ptáme se: *Jak vypadaly hračky, které děti měly? Chybí vám mezi nimi něco? Případně co? A proč? Jak asi děti trávily svůj volný čas? Jaké kroužky mohly navštěvovat a jaké nikoli?* Své odpovědi si skupiny zapíší na prázdné listy papíru, které obdržely.
7. Poskytneme skupinám dostatek času na zpracování úkolu. Následně je vyzveme, aby si určily mluvčí, kteří ostatním skupinám sdělí své postřehy. Nejprve prezentují skupiny s **PRACOVNÍM LISTEM 1**, pak **2**.
8. Následuje diskuse. Ptáme se žáků: *V čem bylo dětství vašich vrstevníků jiné? V jakých oblastech byste našli podobnosti, v jakých naopak odlišnosti? Jaké sledovali pořady v televizi?*

Myslíte si, že podobně žily i děti v tzv. západním světě? V čem byl jejich život jiný? A jaké vzory byly asi dětem za socialismu předkládány?

Poznámka: Pokud si žáci neví rady, napovíme jim. Můžeme například pustit ukázky pořadů z internetu.

Třetí část

1. Další část zahájíme otázkou: *Musíte se povinně zúčastňovat nějakých oslav, pochodů? Stalo se vám někdy, že jste nechtěli jít na nějakou školní akci? A jak na to reagovali učitelé nebo ostatní žáci?*
2. Poté navážeme na závěr druhé části. Děti ze 70. a 80. let měly dětství v mantinelech, mnoho věcí musely povinně, například chodit do pionýra. Musely se také zúčastnit nejrůznějších akcí, jinak by měly problémy i jejich rodiče. Ptáme se žáků: *Jak slavíte první máj? Znáte tradice k tomuto dni? Slyšeli jste někdy o Svátku práce?* Krátce seznámíme žáky s historií svátku viz **MATERIÁL 2.**
3. Oznámíme žákům, že jim pustíme ukázkou z oslav prvního května, na které si určitě budou pamatovat jejich prarodiče. Záznam je z roku 1987.
4. Následuje **projekce filmu Propaganda a rituál.**
5. Po projekci provedeme reflexi emocí pomocí metody jednoho slova. Vyzveme žáky, aby postupně uváděli jedno slovo, které nejlépe ilustruje jejich pocit, dojem nebo náladu z filmu. Jednotlivá slova zapisujeme na tabuli, ale nekomentujeme je. Teprve poté, co se žáci vyjádří, je můžeme vyzvat k doplňujícím komentářům či otázkám.
Poznámka: Využijte další *metody reflexe emocí* po filmové projekci.
6. Poté navážeme aktivitou s **NÁZOROVOU ŠKÁLOU**. Žáci se shromáždí ve volném prostoru třídy, například v zadní části bez lavic. Postupně čteme tvrzení, na která žáci reagují podle vlastního názoru – zvolí si místo na pomyslné škále. Například jedna strana třídy bude vyjadřovat „rozhodně souhlasím“, uprostřed „nevím“ a u oken „rozhodně nesouhlasím“.

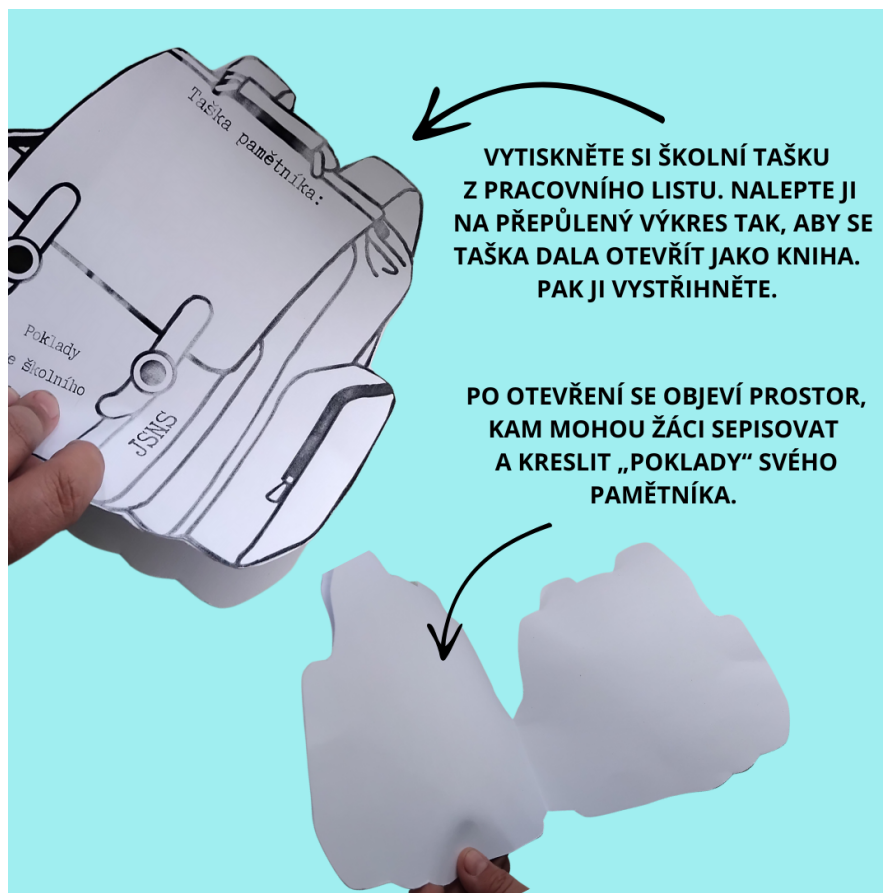
NÁZOROVÁ ŠKÁLA: PŘÍKLADY TVRZENÍ

- Každý by měl mít možnost rozhodnout se, jak bude první květen oslavovat.
- Myslím, že je důležité vědět, proč slavíme Svátek práce.
- Připadá mi, že dnes už první máj není tak důležitý jako dřív.
- První máj by měl být hlavně o lásce a jarních tradicích.
- Lidé by neměli být nuceni účastnit se oslav Svátku práce.
- Líbí se mi lidové tradice – stavění májek a chodníčky lásky.
- Informace z dnešní lekce pro mě byly přínosné.

Čtvrtá část

1. Vrátime se k aktivitě z první části, kdy si žáci zapisovali své „poklady z batohu“. Společně si připomeneme, co si zapsali.
2. Nyní jim rozdáme **PRACOVNÍ LIST 3**. Zeptáme se: *Jaké poklady by podle vás skrývala školní taška dětí z normalizace? Co by si vybraly tehdejší děti?*
3. Další část s **PRACOVNÍM LISTEM 3** probíhá samostatně. Vysvětlíme žákům zadání – během

následujícího týdne si vyberou pamětníka či pamětnici a sepíší s ní/m, co by měl/a v takovém batohu za poklady on/a. Odpovědi budou písemně i výtvarně zpracovávat do prostoru papírového batohu. Do konce hodiny si batoh na tuto práci připravují – tašku z listu vystříhnou a nalepí na přeložený arch papíru. Znovu vystříhnou tak, aby vznikla jakási otevírací knížka viz obrázek. Vyzveme žáky, aby během práce přemýšleli, koho osloví. Může to být někdo z rodiny, soused, babička kamaráda.

Další vyučovací hodina (po 1 týdnu)

Je vhodné, aby projekt pokračoval po týdnu. Žáci donesou zpracovaný průzkum s pamětníkem či pamětnicí. Sdílíme vzájemně výsledky. Z vytvořených projektů můžeme vytvořit společný výstup, například článek nebo výstavu na chodbě.

Reflexe:

Reflexe probíhá formou diskuse. Ptáme se žáků: *Je důležité znát historii našich prarodičů? Měli bychom se pamětníků či pamětnic ptát na jejich prožitky? K čemu nám to může být užitečné? Co vás dnes nejvíce překvapilo? Co si z projektového dne odnášíte?*

Zdroje:

Člověk v tísní – JSNS.cz: Pojdte, pane, budeme si hrát!
Aktivita z cyklu Svět dětí II. – Moderní československé dějiny / Normalizace.

Zkušenosti z praxe:

Projektový den jsem realizoval v 5. ročníku ve třídě, která je zvyklá na skupinovou práci a má už zkušenosti s dokumentárním filmem. To mi práci výrazně usnadnilo – žáci se rychle orientovali v tom, co se bude dít, a přirozeně přecházeli mezi jednotlivými částmi projektového dne. Nejlépe fungovala úvodní evokace s dobovým předmětem. Hned od začátku vtáhla děti do tématu a vyvolala zvědavost, která se pak nesla celou hodinou. Dobré zkušenosti mám i s krátkým psaním „pokladů

z batohu“, které žáci brali jako osobní a zábavný prvek, ale zároveň se později ukázalo jako skvělý kontrast k dětství za normalizace.

Práce s dokumentárním filmem byla silná a děti reagovaly velmi otevřeně. Doporučuji věnovat dostatek času reflexi pomocí metody I.N.S.E.R.T. – žákům pomáhá zorientovat se v emocích a přemýšlet nad obsahem bez tlaku na „správnou odpověď“. Co se mi osvědčilo, bylo nechávat otázky plynout volně a až následně dovysvětlovat historické souvislosti. U žáků s podporou asistenta byla důležitá úplně jasná a krátká zadání a možnost reagovat třeba jen jedním symbolem či větou.

Skupinová práce s pracovními listy byla velmi živá a produktivní. Doporučuji předem promyslet rozdělení rolí ve skupinách – zapisovatel, mluvčí, hlídač času – díky tomu je práce rovnoměrnější a neztrácí tempo. Jediným úskalím může být časová dotace; některé skupiny měly tendenci příliš dlouho zkoumat obrázky. Pomohlo mi použít časomíru a průběžné připomínky.

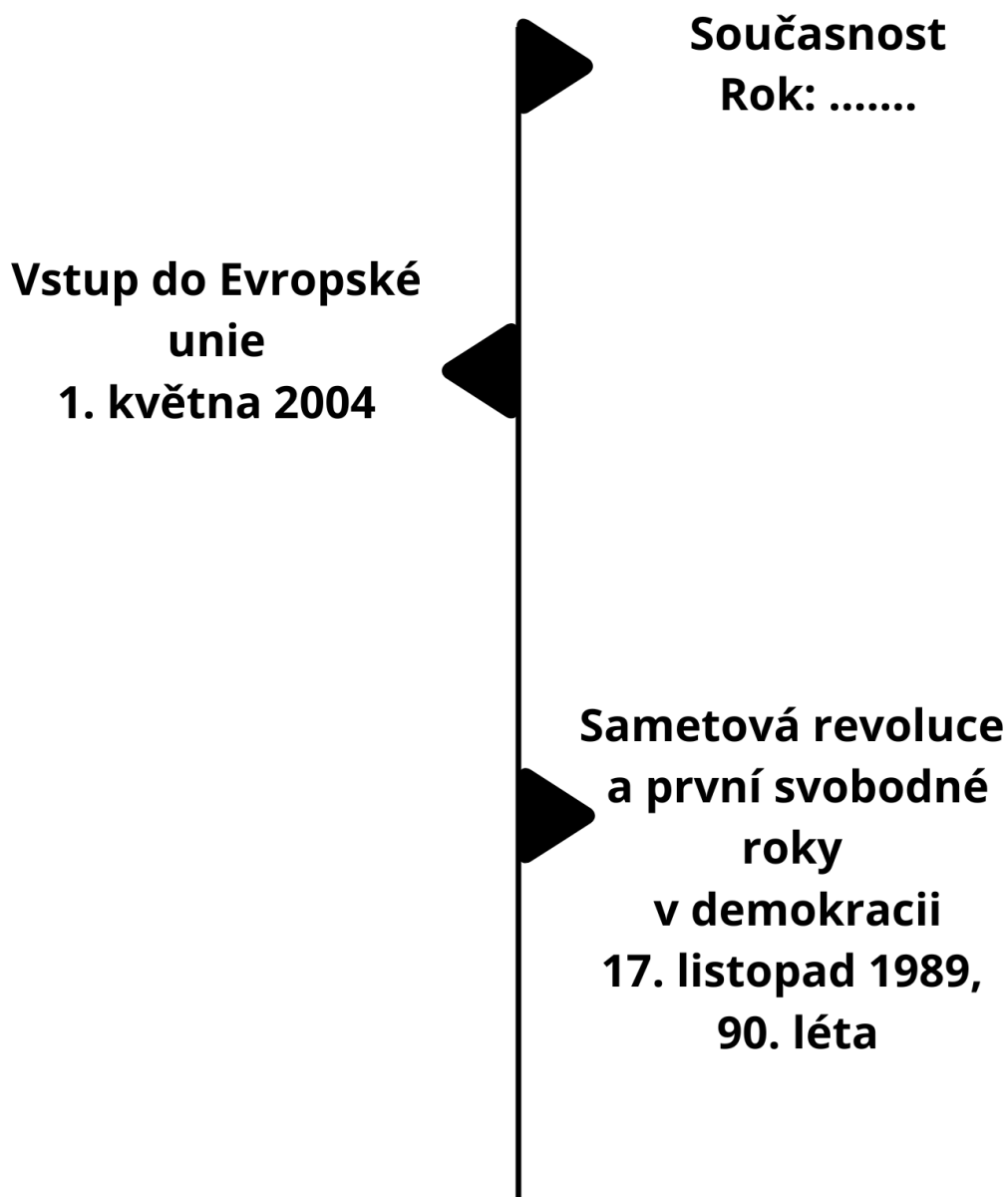
Archivní záznam oslav 1. máje děti zaujal, ale je dobré počítat s tím, že může vyvolat smíšené nebo i pobavené reakce. V této části velmi dobře fungovala metoda „jednoho slova“, která žákům umožnila bezpečně vyjádřit první dojem, a až následně jsme rozvíjeli debatní část. Názorová škála pak krásně otevřela prostor pro diskusi o svobodě, povinnosti a tlaku – témata, která jsou pro dnešní žáky překvapivě srozumitelná.

V závěrečném bloku se mi osvědčilo vrátit se k úvodním „pokladům z batohu“. Děti tak měly jasný most mezi vlastní zkušeností a zkušeností generací před nimi. Výroba papírového batohu byla příjemně tvořivá, ale doporučuji si nechat na ni dostatek času – některé děti zpracovávají výtvarné aktivity pomaleji a zbytečný spěch by je stresoval. Také velmi doporučuji ujistit se dopředu, že všichni žáci vědí, koho mohou oslovit jako pamětníka. Některé děti to napadne hned, jiné potřebují více podpory.

Celkově považuji projektový den za velmi přínosný. Je promyšlený, pestrý a kombinuje film, zážitkové prvky, práci s emocemi i konkrétní historické poznání. Pro kolegy bych měl dvě hlavní doporučení: nebát se ponechat prostor pro žakovské otázky – bývají velmi chytré a posouvají žáky dál – a zároveň nechat reflexi plynout v bezpečné atmosféře bez hodnocení správnosti. Na co si dát pozor? Určitě na hlídání času, zvláště u skupinové práce a výstupů. Jinak ale lekce krásně běží a žáci ji většinou přijímají s velkým zájmem.

Jakub Hromas, ZŠ Stoliňská

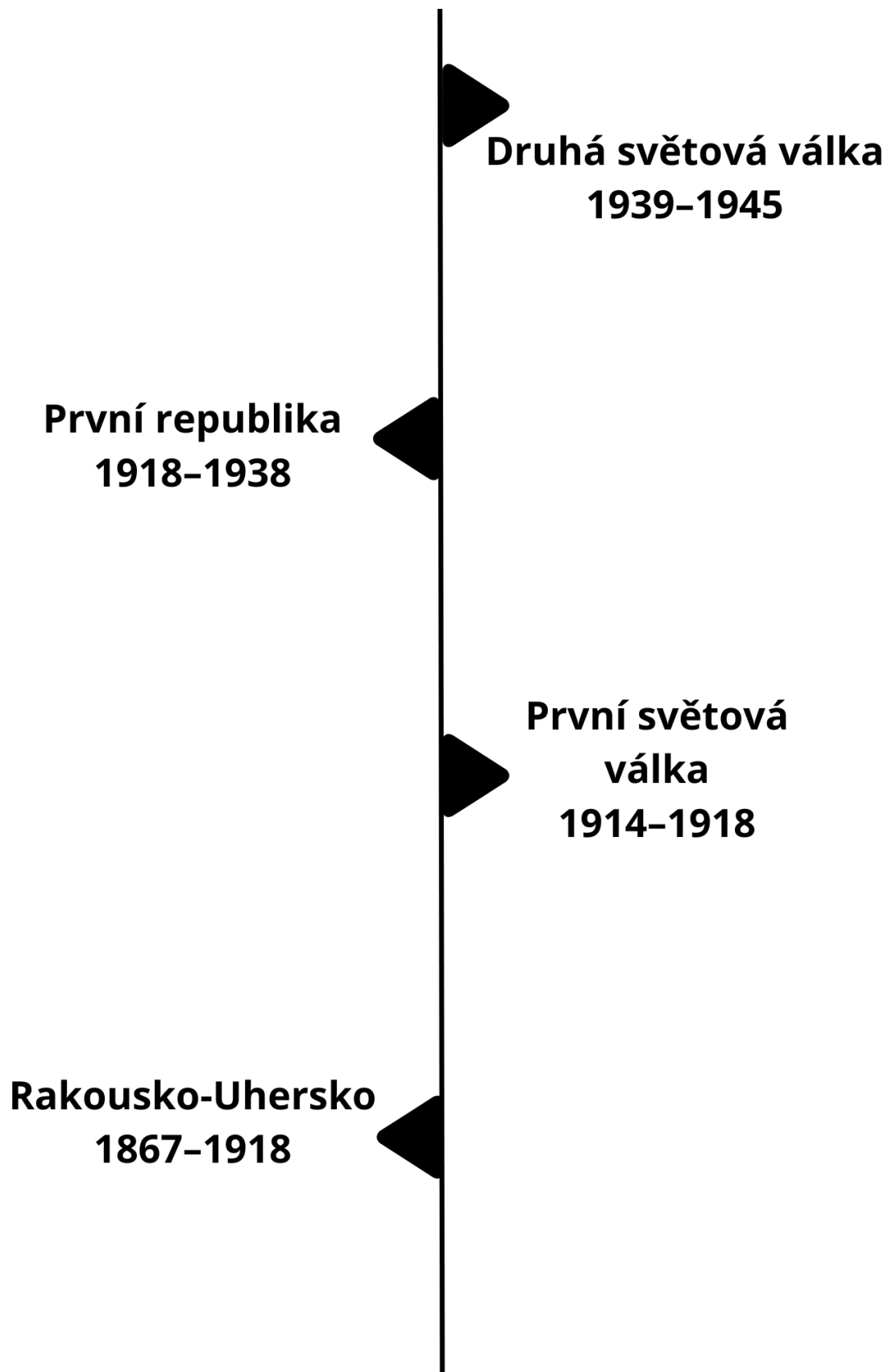
ČASOVÁ OSA ČESKÉ HISTORIE

**Období normalizace
1969-1989**

**Invaze vojsk
Varšavské smlouvy
21. srpna 1968**

**Komunistický
převrat,
léta v totalitě
Únor 1948,
50.-60. léta**

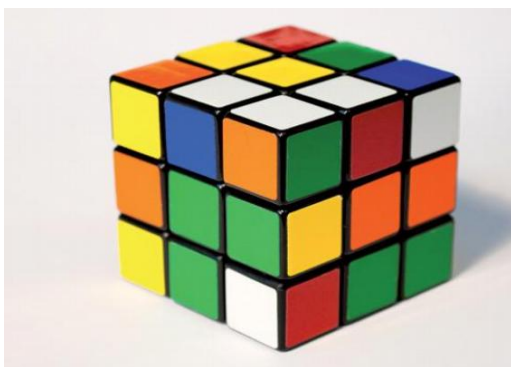
VZPOMÍNÁME: SVĚT DĚTÍ II.

PRACOVNÍ LIST 1

VZPOMÍNÁME: SVĚT DĚTÍ II.

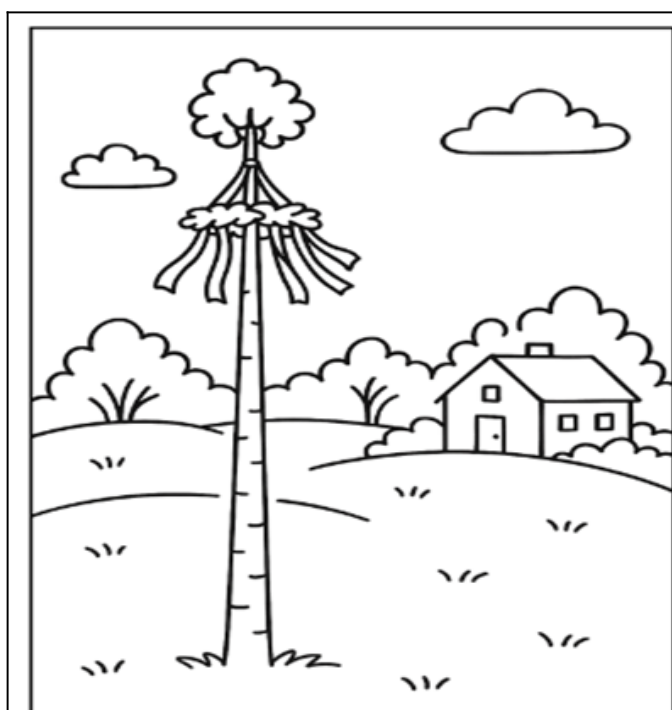
PRACOVNÍ LIST 2

PROMĚNY 1. MÁJE

Lidé v České republice mají každý rok 1. května hned dva důvody k oslavě. Někteří si připomínají svátek práce, jiní slaví 1. máj jako den lásky. Obě tyto tradice u nás pevně zakořenily – ale jakou mají historii?

1. Stavění májek: již v předvečer 1. května se na vesnických návších vztyčovaly májky. Měly podobu vysokého stromu zbaveného větví a kůry. Obrostlý vrcholek byl ozdoben barevnými stužkami. Jejich úkolem bylo strážit vesnici a symbolizovat lásku a plodnost. Menší májky stavěli také mládenci před domy svých vyvolených dívek.

2. Lásky čas: na májový svátek se nad ránem také vysypávaly „chodníčky lásky“ – pěšinky z pilin či písku spojovaly domy zamilovaných dvojic. Tradice líbání pod rozkvetlým stromem (nejčastěji třešní) má prastaré kořeny. Díky básní Karla Hynka Máchy se tato tradice dostala v 19. století i do měst a stala se poměrně populární.

3. Svátek práce: musíme se vrátit až do roku 1886, kdy v USA bojovali dělníci za lepší podmínky. Při protestech jich několik zemřelo. Na jejich památku byl 1. květen vyhlášen jako svátek práce. U nás se poprvé slavil v roce 1890.

4. Ve službách propagandy: lidové veselice a původní podoba svátku práce se v době vlády komunismu výrazně proměnila. Stala se zvláštním rituálem vládnoucí strany. Představitelé moci chtěli prostřednictvím masového průvodu ukázat, že lidé jsou s nimi v jednotě a jsou šťastní, že mohou žít pod jejich vládou. Přitom účast na oslavách byla pro mnohé občany nepříjemná povinnost. Například učitelé museli kontrolovat, zda se zapojili všichni žáci. Pokud se někdo na průvodu neukázal, bylo to vnímáno jako prohřešek.

Nalepte si školní batoh na přepůlený arch papíru tak, aby se dal otevřít jako kniha. Pak ho vystříhněte. Po otevření se objeví prostor, kam můžete sepisovat a kreslit „poklady“ svého pamětníka.

Poklady ze školního batohu

